

*Ненько Ю. П., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та гуманітарних наук,
Академія пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
МНС України (м. Черкаси)*

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

Автор досліджує можливості оптимізації процесу вдосконалення професійної мовленнєвої культури курсантів у фаховій підготовці. Стаття містить класифікацію специфічних цілей, реалізація яких відбувається у процесі освітнього процесу. Дослідницею сформульовано найбільш значущі умови оптимізації зазначеного процесу з урахуванням специфіки освітньої та службової мовленнєвої діяльності курсантів у вищій школі, систематизовано і представлено їх у таблиці.

Ключові слова: оптимізація, професійна мовленнєва культура, курсант, ВНЗ.

Автор исследует возможности оптимизации процесса совершенствования профессиональной речевой культуры курсантов в профессиональной подготовке. Статья содержит классификацию специфических целей, реализация которых происходит в процессе образовательного процесса. Исследовательницей сформулированы наиболее значимые условия оптимизации данного процесса с учетом специфики образовательной и служебной речевой деятельности курсантов в высшей школе, систематизированы и представлены их в таблице.

Ключевые слова: оптимизация, профессиональная речевая культура, курсант, ВУЗ.

Постановка проблеми. Формування професійної мовленнєвої культури майбутніх фахівців – необхідна умова їх ефективної діяльності у найрізноманітніших сферах. Сьогодні від мовленнєвої культури особистості залежить її конкурентоспроможність на ринку праці, її кар'єрний ріст недостатня мовленнєва культура значно знижує рейтинг фахівця, шкодить його діловій репутації. Відтак, актуалізується потреба цілеспрямованого формування мовленнєвої культури молоді, зокрема майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема культури професійного мовлення привертає увагу багатьох сучасних учених, зокрема концептуальні основи мовленнєвої підготовки окреслені М. Вашуленком, О. Горошкіною, С. Єрмоленко, В. Мельничайком, М. Пентилюк, В. Плахотником, Л. Симоненковою, Л. Скуратівським, Л. Стурганець, Г. Шелеховою.

Метою статті є дослідження ефективності застосування деяких практичних педагогічних засобів формування й розвитку професійної мовленнєвої культури майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Виклад основного матеріалу дослідження.

Результати проведеного дослідження дозволили визначити, що для успішної реалізації вимог до професійно-мовленнєвої підготовки офіцерських кадрів у сфері цивільного захисту,

для здійснення ефективного педагогічно-спрямованого спілкування з підлеглими, необхідно істотно оптимізувати процес формування та розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів у вищих навчальних закладах МНС України.

Аналіз практики викладання у ВНЗ показав, що існуюча система розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів не здатна забезпечити належний рівень мовленнєвої підготовки майбутнього офіцера служби цивільного захисту. Дослідження також дало змогу виявити низку умов, що впливають на ступінь ефективності даного процесу за допомогою оптимізації його структури та змісту.

Термін «оптимальний» (від лат. «найкращий») означає «найбільш відповідний поставленим цілям, завданням». Значне підвищення рівня розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів може відбутися завдяки внесенню низки змін і доповнень практично у всі аспекти освітнього процесу ВНЗ МНС України.

Здійснюючи аналіз способів оптимізації системи вдосконалення професійної мовленнєвої культури курсантів, необхідно враховувати, що будь-який педагогічний процес починається з проектування його цілей. При проведенні роботи, спрямованої на виявлення шляхів підвищення ефективності формування та розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів, мета виступала в якості основного критерію для відбору оптимальних засобів і

Питання педагогіки

методів організації навчально-виховного процесу. Вона була орієнтиром і критерієм для визначення ступеня досягнення кінцевих результатів комунікативно спрямованого способу реалізації освітнього процесу у ВНЗ.

При здійсненні розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів у ході

дослідження реалізовувалася низка різноманітних специфічних цілей, класифікація яких у відповідності з основними аспектами освітнього процесу представлена у наступній таблиці (табл. 1.).

Таблиця 1.

Класифікація цілей, що реалізуються в процесі формування мовленнєвої культури курсантів

Типи цілей	
Освітні	Формування у курсантів знань у сфері мовної культури та ораторського мистецтва, а також практичних комунікативних умінь для здійснення ефективного соціальної та професійно-спрямованої мовленнєвої взаємодії.
Виховні	Формування у курсантів гуманістичного світогляду, уваги, поваги та інтересу до співрозмовника в процесі мовленнєвого спілкування; вдосконалення моральних та естетичних якостей.
Розвиваючі	Розвиток за допомогою високої мовленнєвої культури інтелектуальних здібностей курсантів (уваги, мислення, пам'яті та ін); формування вольових якостей, уміння контролювати способи і силу вираження; усвідомлення курсантом широти і різноманіття власних комунікативних потреб, розвиток особистісно-мовленнєвих якостей.

Аналіз результатів дослідження виявив, що в процесі підвищення рівня професійної мовленнєвої культури курсантів найбільший акцент повинен бути зроблений на формуванні у них нового типу мислення – діалектичного, творчого, новаторського, яке дозволяє їм вибирати з можливих мовленнєвих варіантів оптимальні для вирішення відповідних комунікативних завдань. Разом з тим, очевидним є той факт, що якість професійної мовленнєвої підготовки майбутніх офіцерів залежить від якості реалізації сукупності представлених цілей освіти, виховання та розвитку.

Вивчення педагогічної практики у ВНЗ МНС України показало, що 74,6% із понад 120 опитаних викладачів відзначають можливість управління навчальною діяльністю курсанта за допомогою конкретизації і точності формулювання цільових установок, які дозволяють своєчасно вирішувати питання успішності навчання, його ефективності та якості результатів.

На думку 69,8% викладачів, мотиваційна та виховна функція реалізується в тому випадку, якщо сама мета сформульована таким чином, включає таку якісну і мотиваційну характеристику, що курсант чітко уявляє собі, чому і навіщо йому потрібно виконувати конкретну діяльність або вирішувати дане навчальне завдання, яке значення це має для його сьогодишньої навчальної та майбутньої професійної діяльності. Іншими словами, формулювання мети повинне викликати у курсанта не тільки інтерес, але і усвідомлене бажання її досягти.

Дослідження шляхів підвищення ефективності процесу розвитку професійної мовленнєвої курсантів виявило пряму залежність інтенсивності комунікативно-спрямованої освітньої діяльності курсантів від того, наскільки чіткими і конкретними будуть її цільові установки [3, с.63]. Так, було зазначено, що недостатня конкретність цілей розхолоджує викладача і курсантів, робить освітній процес неконцентрованим, хаотичним. І навпаки, правильно поставлена ціль і чітко сформульована мета має визначальне значення в організації успішної комунікативно-спрямованої освітньої діяльності.

Отже, для оптимізації досліджуваного педагогічного явища велике значення має визначення цілей розвитку мовленнєвої культури курсантів, що вимагає активної комунікативно-спрямованої навчальної діяльності, яка впливає на розвиток мислення, вольової сфери та інших здібностей і властивостей особистості. Все це співвідноситься зі специфікою інтенсивного підходу до цілепокладання, проаналізованого Ю. К. Бабанским [1, с. 79].

Ще однією необхідною умовою оптимізації процесу вдосконалення мовленнєвої культури курсантів є усвідомленість мети як викладачем, так і курсантами. Реалізація даної умови вимагає диференційованого підходу до формулювання цільових установок: для викладача – формування у курсантів лінгвістичних знань, умінь і навичок; для курсантів – освоєння способів професійно-орієнтованих мовленнєвих дій.

Ефективність вказаного підходу полягає в спрямуванні навчальної діяльності на

Питання педагогіки

оволодіння курсантами методами професійної мовленнєвої діяльності, її засобами, а не тільки на отримання самого комунікативного результату, тобто спілкування заради спілкування [2].

Аналіз практики формування і розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів

ВНЗ МНС України у межах дослідження дозволив сформулювати найбільш значущі умови оптимізації зазначеного процесу з урахуванням специфіки освітньої та службової мовленнєвої діяльності курсантів у вищій школі, систематизувати і представити їх у таблиці 2.

Таблиця 2.

Умови оптимізації розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів

Умови	Характеристика умови	Способи реалізації умови
Життєвість і практична спрямованість мети	Відповідність цільових установок культурно-мовного розвитку комунікативним потребам навчально-виховного процесу на всіх кафедрах і потребам майбутньої професійної мовленнєвої діяльності військового фахівця командної спрямованості.	Необхідно сформувати культурноречеві знання, уміння і навички, достатні для успішного оволодіння всім набором дисциплін, включених у навчальну програму військового вузу, і в кінцевому підсумку - для успішної професійної командної діяльності. Цього неможливо досягти тільки за допомогою зусиль однієї кафедри, що забезпечує викладання лінгвістичних дисциплін. Кожна кафедра повинна внести свій власний, обумовлений кінцевою метою внесок у роботу «педагогічного конвеєра» підготовки високо і різнобічно розвиненої в мовному відношенні військового фахівця у вузі.
Реальність і досяжність мети	Постановка мети передбачає її дійсну можливу досяжність на основі попереднього мовного досвіду, наявних комунікативних умінь і навичок, потенційних інтелектуальних і мовних здібностей учнів у військових командних вузах.	Необхідно, щоб мета відповідала попередньому мовному досвіду, базисним лінгво-психологічним знань, тобто тезаурусу учня. Завдання постійного складу ВНЗ полягає в доведенні змісту минулого мовного досвіду курсантів до рівня, що забезпечує успішне досягнення цілей професійної підготовки курсантів.
Діагностичність мети	Формулювання мети містить в собі потенційну можливість об'єктивного визначення ступеня її досягнення, тобто передбачає можливість точної перевірки ступеня її реалізації.	Необхідно формулювати мету за допомогою однозначно зрозумілих і доступних перевірки комунікативних характеристик так, щоб можна було здійснювати моніторинг процесу розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів і вносити в нього необхідні корективи, тобто щоб можна було здійснювати керівництво цією діяльністю.
Достатня напруженість мети	Орієнтація на максимум комунікативних можливостей курсантів з метою активізації процесу розвитку професійної мовленнєвої культури.	Цільові установки повинні містити в собі певну складність, оскільки важко досяжні цілі вимагають вольових зусиль, а спрощені завдання не розвивають особистість курсанта в належній мірі.
Особистісна усвідомленість і вмотивованість мети	Усвідомлення професійної мовленнєвої культури в якості засобу і результату оволодіння обраною спеціальністю; мотиви мовленнєвого розвитку стають керівництвом до дії.	Необхідно використовувати весь комплекс мотивувань інтенсивної професійно-обумовленої комунікативної діяльності, застосовувати відповідні стимули, заохочення для досягнення почуття задоволеності, прагнення виявити професійні мовленнєві здібності та ін.
Конкретність і перспективність мети	Враховуються реальні можливості розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів даного навчального колективу в цілому і кожного конкретного курсанта окремо; передбачається перспектива.	Важливо дотримуватися умов оптимальності при інтенсифікації розвитку професійної мовленнєвої культури у курсантів, тобто, збільшуючи навантаження, треба завжди продумувати, чи впорається з нею дана навчальна аудиторія з урахуванням її складу і рівня базової мовленнєвої підготовки. Для визначення перспективи розвитку доцільно встановлювати певні порогові значення інтенсифікації вдосконалення мовленнєвих навичок для забезпечення якості мовленнєвої підготовки та уникнення непотрібної напруженості курсантів.
Динамічність мети	Цільові установки розвитку професійної мовленнєвої культури курсантів здатні змінюватися залежно від зміни умов, можливостей для їх досягнення.	Загальна кінцева мета розвитку повинна досягатися послідовно через низку проміжних цілей на різних етапах усього періоду навчання, що дозволяє вносити необхідні корективи в цей процес. При цьому проміжні цілі повинні всіляко стимулювати курсантів, викликаючи і підтримуючи в них прагнення досягти їх.

Питання педагогіки

Отже, дослідження шляхів підвищення ефективності процесу розвитку професійної мовленнєвої курсантів дозволило сформулювати найбільш значущі умови оптимізації зазначеного процесу з урахуванням специфіки освітньої та службової мовленнєвої діяльності курсантів

у вищій школі: життєвість і практична спрямованість мети, реальність і досяжність мети, діагностичність мети, достатня напруженість мети, особистісна усвідомленість і вмотивованість мети, конкретність і перспективність мети, динамічність мети.

Література

1. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения. - М.: Знание, 1987. - С. 79.
2. Введенская Л. А. Культура и техника речи: [уч. пос.] / Л. А. Введенская, Л. Г. Павлова, В. П. Чихачев. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1994. – 160 с.
3. Военная педагогика : Учебник / Под ред. А. В. Барабанщикова. – М.: Воениздат. – 1973. – С. 63

Nenko Y., Ph.D., in education

OPTIMIZATION PROCESS IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL SPEECH CULTURE OF STUDENTS IN PROFESSIONAL TRAINING

The author investigates the possibilities to optimize the process of improvement professional speech culture of cadets in their professional training. This article contains classification of specific purposes, the implementation of which takes place in the educational process. Researcher gives the most significant conditions of optimization of this process, taking into consideration the specific educational and official speech of cadets in higher educational establishment, systematizes and presents them in the table.

Key words: optimization, professional language culture, cadet, higher educational establishment.